

- [סבר כרבי מאיר שאמר שור נעשה מועד גם כשקירב שלש נגיחותיו ביום אחד, ודלא כרבי יהודה].
ישנה דעה הסוברת שאין מתריעים על הדבר כלל, שגזרה היא (ר' חנן בן פיטום משום רבי עקיבא. כב. ובר"ש).
א. הלכה שאין מתריעים אלא במתו בשלשה ימים ולא ביום אחד (או"ח תקעו, ב).
ב. דוקא אנשים בריאים, לא זקנים ונשים וכד' חלושי-מוזג (פוסקים, עפ"י הירושלמי).
ג. עתה אין מתענים כלל בשעת הדבר, משום שהגוף יותר פגיע כשאינו אוכל ושותה (פוסקים).

מסופר על מכת מוות שארעה בחזירים וגזר רב יהודה תענית. ופרשו, הואיל ודומים מעיהם לשל בני אדם לכך חששו, אבל אין מכאן ראיה למכה המשולחת במין אחד שהיא משולחת בכל המינים.
כל שכן שאם מתו נכרים בדבר – יש לגזור תענית (תוס'). ויש חולקים וסוברים שמכה המשולחת מן השמים לאומה אחת אינה בהכרח פוגעת באומה אחרת (ער"ן וקרן אורה. וע' בשבת לב. מחלוקת רב ושמואל).

ב. שמואל גזר תענית בעירו (נהרדעא שבבבל) על מכת מות שהיתה במקום מרוחק בבבל (בי-חוזאי), בנימוק שאין מעברות ומחיצות בין שני המקומות, ועלול הדבר לעבור לשם. ופרשו, לפי שמצויות שיירות ההולכות מכאן לכאן והדבר עלול להתלוות עמהן.
רב נחמן גזר תענית בבבל על מגפת-מות שארעה בישראל; אם גבירה לוקה שפחה לא כל שכן? [אבל 'שפחה' ו'שפחה' – לא, כשאין שיירות ההולכות מכאן לכאן].

דף כב

- כז. א. שדפון וירקון ארבה וחסיל – מתי מתריעים עליהם?
ב. מתי מתריעים על חיה רעה?
ג. מתריעים על החרב – כיצד?
ד. האם היחיד ראוי לסגף עצמו בתענית על פורעניות המתרחשות ובאות?
א. על אלו מתריעים בכל מקום, על השדפון ועל הירקון ועל ארבה וחסיל. רבי עקיבא אומר: על השדפון ועל הירקון בכל שהוא. ארבה וחסיל, אפילו לא נראה בארץ ישראל אלא כנף אחד – מתריעים עליהם. מעשה שירדו זקנים מירושלם לעריהם וגזרו תענית על שנראה כמלא פי תנור [בפת, ונסתפקו בשיעורו המדויק] שדפון באשקלון.
אפשר שרק בשיעור מלא-פי-תנור מתענים ועל כלשהו מתריעים, או אפשר שמתענים בכלשהו אלא מעשה שהיה כך היה (עפ"י רש"י).
על הגובאי מתריעים בכל שהו (אך לא על החגב, שמיעוטו מצוי בשדות ואינו מכלה אותן). רבי שמעון בן אלעזר אומר: אף על החגב (יט:).
[מסופר בגמרא (כא:): שאמרו לו לרב יהודה: באו חרקי הארבה. גזר תענית. אמרו לו: אינם מפסידים את היבול. אמר להם: וכי צידה הביאו עמהם שלא יפסידו את התבואה?!].

ב. חיה רעה שאמרו – בזמן שהיא משולחת (מן השמים) מתריעים עליה. אינה משולחת – אין מתריעים עליה. איזוהי משולחת; נראתה בעיר ביום – משולחת. נראתה בלילה או נראתה ביום בשדה – אינה משולחת. ראתה שני בני אדם ורצה אחריהם – משולחת. נחבאת מפניהם – אינה משולחת. היתה עומדת, לא רודפת

ולא נחבאת; בשדה הסמוכה לאגם (שהיא בטוחה שם) – אינה משולחת, בשדה שאינה סמוכה לאגם – משולחת. טרפה שני בני אדם ואכלה אחד מהם (וכל שכן כשלא אכלתם כלל. תוס') – משולחת [ובאגם, אבל שלא באגם אפילו רק רצה אחריהם – הרי זו משולחת כאמור]. אכלה שניהם – אינה משולחת. עלתה לגג ונטלה תינוק מעריסה – משולחת, ואפילו שלא בבנין קבוע בישוב אלא בכגון כוך קטן של ציידים. מעשה שגזרו תענית על שאכלו זאבים שני תינוקות בערב הירדן. רבי יוסי אומר: לא על שאכלו אלא על שנראו (משנה יט.).

ג. חרב שאמרו, אין צריך לומר חרב שאינו של שלום אלא אפילו חרב של שלום (העוברת דרך אותה מלכות לילך להלחם במקום אחר) – מתריעים עליה.

ד. על פורעניות הבאות על הציבור או על היחיד, רשאי היחיד לסגף את עצמו בתענית. רבי יוסי אומר: אינו רשאי (כשאין יכול לצער עצמו. תוס'), שמא יצטרך לבריות (שאינן בו כח להרויח ולהתפרנס מיגיעו) ואין הבריות מרחמות עליו (ויהי האדם לנפש חיה – נשמה שנתתי בך, החיה. רב יהודה אמר רב). מהר"ן משמע שאף לרבי יוסי, מי שהוא עשיר שאינו צריך למעשה ידיו – מותר לו לסגף עצמו בתעניות (וע' חדושים ובאורים).

דף כה

- כח. א. עד מתי יהו הגשמים יורדים והצבור פוסקים מתעניתם?
 ב. היו מתענים וירדו גשמים הרבה – מתי פוסקים מתעניתם ומתי אין פוסקים?
 ג. היו מתענים וירדו גשמים – מהם אומרים?

א. עד מתי יהו הגשמים יורדים והצבור פוסקים מתעניתם? – כמלא ברך המחרישה (בעומק הקרקע). דברי רבי מאיר. וחכמים אומרים: בקרקע חרבה (= קשה, שאין המים חודרים בה בנקל. ראשונים) – טפת. בבנינונית – טפחיים. בעבודה (= חרושה) – שלשה טפחים.

א. יש אומרים ששיעור זה זהה לשיעור שנאמר בברכת ההודאה על הגשמים 'משיצא חתן לקראת כלה' (עפ"י ראב"ד ורשב"א). ויש חולקים וסוברים ששיעור 'משיצא חתן' הוא פחות מזה, ועל כן יתכן מצב שמברכים על הגשם היורד ברכת ההודאה וממשיכים בתעניתם (עפ"י מהר"ם בן חביב – מובא בברכי יוסף תקעה. וכן משמע ברמ"א שם).

ב. יש אומרים שפסיקת התענית האמורה כאן, הכוונה להפסקת סדר התעניות, שני וחמשי ושני, ולא על הפסקת התענית באמצע היום. ולפירוש זה יתכן שמפסיקים התענית באמצע היום אף בכמות מועטת. ואולם מדברי השו"ע אין משמע כן (ע' בירור הלכה).

ב. היו מתענים וירדו להם גשמים; קודם הנץ החמה – לא ישלימו תעניתם. לאחר הנץ החמה – ישלימו. דברי רבי מאיר. רבי אליעזר אומר, וכן אמר רבי יהודה בברייתא, וכן הורה רבי אמי למעשה: ירדו קודם חצות – לא ישלימו. לאחר חצות (שכבר עבר זמן סעודה) – ישלימו. מעשה שגזרו תענית בלוד וירדו להם גשמים קודם חצות. אמר להם רבי טרפון: צאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ויצאו ואכלו ושתו ועשו יום טוב, ובאו בין הערבים וקראו הלל הגדול. רבי יוסי אומר: קודם תשע שעות (שדרכם של בני מלכים לאכול באתה שעה) – לא ישלימו. לאחר תשעה שעות – ישלימו (שכן מצינו באחאב מלך ישראל שהתענה מתשע שעות ולמעלה).